

конкретну особистість. Індивідуальна творчість допомагає людині піднятися до вершин моральної креації. У такому разі вона стає здатною «завоювати» для себе соціальний простір і право на створення власних цінностей, запропонувати суспільству нову аксіологічну систему, новий моральний ідеал, який міг би адекватніше відображати потреби сучасного суспільного розвитку. Людина стає повноцінним суб'єктом соціально-історичного процесу. Подібна творчість можлива в ті історичні періоди, коли відбувається руйнування старих життєвих устоїв і виникає потреба в нових моральних орієнтирах, здатних окреслити контури майбутнього, більш досконалого суспільного устрою. Узагальнюючи історичний досвід, моральна свідомість виявляє приховані тенденції розвитку соціальної дійсності, які поки що існують лише в ідеальн формах. У межах соціуму вона знаходить і мобілізує відповідні суспільні сили, здатні втілити її цінності в життя. Ця програма певною мірою усвідомлюється й реалізується у діяльності історичних особистостей та лідерів соціально-демократичних рухів.

Отже, етика є фундаментальною складовою гуманітарної освіти та духовної культури суспільства, оскільки формує моральні орієнтири, світоглядні цінності й гуманістичні ідеали. У сучасних умовах її значення зростає у зв'язку з потребою осмислення нових соціокультурних викликів та вироблення моральних моделей суспільного розвитку. Гуманітарна освіта, спираючись на етичні засади, покликана не лише передавати моральні цінності, а й формувати творчу, відповідальну й духовно зрілу особистість, здатну бути активним суб'єктом суспільних перетворень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Левінас Е. Етика і Безконечність. Діалоги з Філіппом Немо. Київ, «Port-Royal», 2001. 139 с.

Ольга ДАНКОВИЧ

*Кандидат педагогічних наук, доцент,
Тернопільський національний медичний університет
імені І. Я. Горбачевського,
Тернопіль, Україна
hrystenko@tdmu.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЯК ЦІННОСТІ В ПРОЦЕСІ ГУМАНІТАРНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Академічна доброчесність є ознакою якості освіти. Натомість недотримання принципів академічної доброчесності знецінює освіту як сферу людської життєдіяльності та чинник прогресивного розвитку суспільства. Сьогодні, коли

інформаційні технології сильно впливають на освітній процес, зокрема, через доступність використання штучного інтелекту, питання академічної доброчесності, окрім проблем, пов'язаних, наприклад, з плагіатом, зустрічає нові виклики, що стосуються зловживання штучним інтелектом з боку учасників освітнього процесу. Доступ до різноманітних цифрових інструментів породжує тенденцію зниження мотивації студентів до самостійної розумової діяльності та спрощення процедури виконання навчальних завдань. Утім, йдеться не лише про самостійність та якість навчальної активності учасників освітнього процесу, а про той кінцевий результат, що постане як наслідок ігнорування принципів академічної доброчесності майбутніми фахівцями. Тому актуальною педагогічною проблемою є формування академічної доброчесності як цінності у структурі світогляду студентів, що буде основою їх мотивації та справедливої чесної професійної і життєвої позиції. Це особливо важливо для української вищої освіти, яка має завдання утверджувати цінності академічної доброчесності в умовах війни, що триває, та в екзистенційному вимірі є боротьбою за цивілізований вектор розвитку країни.

Низка дослідників вивчали різні аспекти теорії і практики впровадження академічної доброчесності в освіті. Зокрема, А. Колесніков, аналізуючи проблеми та соціальні загрози академічній доброчесності в освітньо-науковому просторі України, звертає увагу на складові академічної доброчесності відповідно до Strengthening Academic Integrity in Ukraine Project – проєкту SAIUP, реалізація яких мала б сприяти підвищенню рівня академічної доброчесності серед здобувачів освіти й науковців. Це такі елементи, як: кодекс честі навчального закладу, етичні норми академічного середовища, антикорупційні заходи, дотримання норм законодавства про авторське право і суміжні права, високий рівень внутрішньої культури та свідомості, повага до наукового дослідження, боротьба з плагіатом [1, с. 124].

Вчені вважають, що штучний інтелект у сучасному світі відкриває безліч нових можливостей як для галузі освіти і науки в цілому, так і для наукових досліджень зокрема. Проте виникають також і нові етичні та моральні виклики, які потрібно приймати та шукати шляхи для їх вирішення. Скажімо, поява такого сервісу, як ChatGPT від Open AI є яскравим проявом академічної недоброчесності здобувачів освіти та науковців [3].

Аналізуючи дотримання академічної доброчесності в науково-дослідницькій діяльності здобувачів вищої освіти історичних спеціальностей, Г. Стефанюк слушно зауважує про потребу впровадження в освітній процес навчальної компоненти «Академічна доброчесність», що дало б можливість ознайомити здобувачів вищої освіти першого року навчання з усіма аспектами академічного письма [2].

Власне, важливою є розробка методики формування академічної доброчесності як цінності в світоглядній системі майбутніх фахівців, що забезпечує їх конструктивну життєву позицію та доброчесну модель поведінки.

Мета нашого дослідження – проаналізувати проблеми й способи формування академічної доброчесності як цінності у процесі гуманітарної підготовки студентів медичного університету.

Отже, концепт «доброчесність» містить два складових поняття, які, на нашу думку, можна тлумачити таким чином: *добро* – в тому сенсі, що освіта й наука мають мати конструктивний будуєчий надихаючий і мотивуючий зміст і характер та спрямовуватися на благо людині і суспільству; та *чесність*, яка в цьому контексті означає, що освіта й наука повинні захищати цінності правди і справедливості, забезпечувати прозорість і рівність, сприяти реалізації прав та інтересів учасників освітнього процесу й наукової співпраці.

Як свідчить практика спілкування зі студентами під час викладання дисципліни «Антикорупція та доброчесність», майбутні фахівці охорони здоров'я називають низку причин порушення академічної доброчесності з боку самих здобувачів освіти. Це умовно дві групи чинників: об'єктивні та суб'єктивні. До першої групи належать: перевантаження навчальними завданнями, нестача часу, проблеми зі здоров'ям, та, зрештою, доступність до цифрових інструментів, що дозволяють розв'язати навчальну проблему швидко якісно та без особливих зусиль. Друга група чинників пов'язана з такими поняттями: лінощі, відсутність мотивації сумлінного вивчення конкретної навчальної дисципліни, відсутність інтересу до навчання в цілому (в тих випадках, коли вибір університету «зробили» батьки), невпевненість у власних здібностях, бажання отримати високий бал без великих зусиль, приклад інших студентів тощо.

Важливо, що, аналізуючи випадки порушення академічної доброчесності, студенти першого курсу розуміють негативні наслідки такої позиції не лише в конкретних умовах навчання, а радше для формування особистості майбутніх лікарів. Адже, недоброчесний у навчанні буде недоброчесний і в професійній діяльності. Тому в здобувачів вищої медичної освіти слід формувати цінність «академічна доброчесність», що, з одного боку, сприятиме розвитку їх когнітивних творчих здібностей, а з іншого – забезпечуватиме формування моральності майбутніх лікарів, їх установок бути чесними і справедливими, добросовісно виконувати навчальні завдання сьогодні та професійні обов'язки – в майбутньому.

Суспільні та гуманітарні дисципліни, які вивчають студенти медичного університету, містять потужний виховний і дидактичний потенціал для формування у майбутніх лікарів академічної доброчесності як цінності у

структурі їхнього світогляду. Так, у контексті викладання історії України та української культури доцільно характеризувати особливості розвитку освіти й науки в різні історичні періоди, внесок українських винахідників, новаторів у цивілізаційні здобутки людства. На біографіях видатних осіб варто показувати, як академічна доброчесність особистості де-факто сприяє її досягненням у різних сферах життєдіяльності. Такими прикладами можуть бути: Іван Пулюй, який відкрив Х-промені, перекладав Біблію українською мовою; Софія Окуневська-Морачевська – перша в Австро-Угорській імперії жінка-лікар, гінекологиня, докторка медицини; Іван Горбачевський – учений світового рівня у галузі хімії, біохімії, гігієни й епідеміології та ін.

У процесі викладання навчальної дисципліни «Філософія та основи академічної доброчесності» є можливість розглядати проблему академічної доброчесності в межах багатьох тем. Так, вивчаючи питання світогляду, варто зосередити увагу на процесі розвитку системи цінностей майбутніх лікарів та виокремити академічну доброчесність (та доброчесність в цілому) як одну з їх базових професійних цінностей. На заняттях, присвячених темам з історії філософії, доцільно використовувати навчальні завдання щодо пошуку змісту доброчесності, трактування цієї цінності різними мислителями/філософськими течіями та школами. Наприклад, дидактично вартісними є матеріали з творчої спадщини представників «кордоцентризму», які пов'язують усі чесноти людини з її серцем як центром мислення та доброти (що знаходить відгук у християнській культурі та біблеїстиці – чим наповнене серце, те й говорять уста – й показує зв'язок між чеснотами, які наповнюють серце людини, та її мудрістю, котру «видно» через мовлення особистості).

Вивчення теми щодо гносеології є чудовою нагодою пояснювати студентам цінність академічної доброчесності для їх інтелектуального розвитку та самовдосконалення впродовж життя. Адже пізнання себе, інших людей, світу, Бога тощо як філософська проблема вказує на необхідність пошуку істини самотійно. Звісно, опорою для цього є духовно-інтелектуальний досвід людства, який головним чином представлено в освіті, науці, культурі, але знайомитися з ним, критично аналізувати його треба індивідуально, власним розумом. І тут немає місця для недоброчесності.

Подібно, тема філософської антропології дозволяє пропонувати студентам навчальні завдання щодо аналізу місії, сенсу життя людини, що неможливо реалізувати без доброчесної поведінки, адже людина апріорі покликана бути і доброю, і чесною впродовж життя, яке охоплює, в т.ч., період навчання в університеті. У цьому контексті синонімом недоброчесності може бути «не по-людськи», не так, як личить людині). Також цікавим буде завдання – написання есе «Ідеал сучасної людини: чи є місце доброчесності?».

Аналогічно варто моделювати навчальні завдання і в межах викладання вибіркокових дисциплін, адже вони також містять великий дидактичний та виховний потенціал для формування академічної доброчесності майбутніх фахівців сфери охорони здоров'я, реалізація якого залежить від педагогічної майстерності/творчості педагогів університету.

ЛІТЕРАТУРА

1. Колесніков А. Академічна доброчесність в українському освітньо-науковому просторі: проблеми та соціальні загрози. *Регіональні аспекти розвитку продуктивних сил України*. 2020. Вип. 24. С. 122-128. <https://doi.org/10.35774/rarpsu2019.24.122>
2. Стефанюк Г. В. Академічна доброчесність в науково-дослідницькій діяльності здобувачів вищої освіти історичних спеціальностей. *Педагогічна академія. Наукові записки*. 2025. 30 серпня. <https://doi.org/10.5281/zenodo.17034303>
3. Філіпенко Л. В., Думанський О. В., Козак О. В. Академічна доброчесність в науковому та освітньому середовищі закладів освіти України: погляд крізь призму наявності штучного інтелекту. *Академічні візії*. 2023. Вип. 19. <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7966703>

Любов ЛИТВИН

*Кандидат економічних наук, доцент,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
llm230766@tnpu.edu.ua*

ЦІННІСНІ ВИКЛИКИ ТА РИЗИКИ ФІНАНСОВОЇ АВТОНОМІЇ ЗАКЛАДІВ ОСВІТИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

У сучасних умовах трансформації соціально-економічних систем освіта дедалі більше інтегрується в ринкове середовище, що актуалізує питання фінансової автономії закладів освіти. Надання інституціям ширших повноважень у сфері управління фінансовими ресурсами розглядається як передумова підвищення ефективності, гнучкості та конкурентоспроможності освітніх установ.

Водночас розширення фінансової автономії супроводжується низкою ціннісних викликів, що стосуються трансформації місії освіти, зміни пріоритетів діяльності закладів та переосмислення ролі освіти як суспільного блага. У цьому контексті особливої актуальності набуває дослідження ризиків, пов'язаних із посиленням ринкових механізмів у сфері освіти.

Фінансова автономія передбачає здатність закладів освіти самостійно формувати, розподіляти та використовувати фінансові ресурси, визначати пріоритети розвитку та залучати альтернативні джерела фінансування [1].